

Základní škola **Slovanka**

**Školní program proti šikaně a kyberšikaně
Školní rok 2023-2024
(dle Metodického pokynu MŠMT)**

Osnova:

1. Co je šikana a stadia šikany
2. Znaký šikanování
3. Situace na ZŠ Slovanka
4. Práce s pedagogickým sborem
5. Postup při řešení šikany
6. Primární prevence ve výuce
7. Primární prevence ve školních programech mimo vyučování
8. Ochranný režim ve škole
9. Spolupráce s rodiči a školní poradenské služby
10. Spolupráce se specializovanými zařízeními
11. Informační zdroje

1. Co je šikana a kyberšikana

Šikanování (z fr. „chicane“ = týrání)

Způsob chování umožňující většinou v bezprostřední komunikaci fyzickým a psychickým týráním druhých získat nad nimi pocit převahy, moci či určité výhody. Jde o jednání agresivní, často nezákonné, ale trpěné a mnohdy podporované určitou skupinou. Lze je charakterizovat jako chování asociální. Podhoubí šikany je v osobnostních rysech týrajícího i jeho oběti a v lhostejnosti okolí, v sociální atmosféře, v některých ideologiích ...
(Velký sociologický slovník, Univerzita Karlova, Vydavatelství Karolinum, 1996 Praha)

Stadia šikany:

- **Zrod ostrakismu**

Jde o mírné, převážně psychické formy agrese, kdy se jeden člen skupiny stává okrajovým, necítí se dobře – vnímá, že je neoblíbený a není uznáván. Ostatní členové skupiny ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, vysmívají se mu a dělají na jeho účet „drobné“ legrácky a vtípky. Jde o zárodečnou podobu šikanování, obsahuje riziko dalšího negativního vývoje.

- **Manipulace a agrese**

Objevují se přímé znaky šikanování – viz dále. Jde o počáteční podobu skutečného šikanování.

- **Vytvoření jádra**

Tvoří se malá skupina agresorů, začínají spolupracovat a projevy manipulace a agrese se stávají systematictější a důraznější. Jde o moment zlomu/přechodu mezi počáteční a pokročilou šikanou.

- **Většina přejímá normy agresorů**

Normy agresorů jsou přejaty většinou členů skupiny a stávají se nepsaným zákonem. Negativně zde působí neformální tlak na konformitu – přizpůsobení se většinovému názoru, které vede k tomu, že se i jindy mírní a klidní členové skupiny začínají chovat krutě a stávají se z nich aktivní účastníci šikany.

- **Dokonalá šikana – totalita**

Normy agresorů jsou respektovány a přijímány téměř všemi členy skupiny, která je jasně rozdělená na ovládající a ovládané. Z původně neutrálních nebo mírně nesouhlasících členů se stávají buď ovládaní, nebo ovládající. Hlavním motivem pro obě skupiny je strach z týrání, ovládající ho opakovaně vyvolávají, ovládaní se ze strachu chovají tak, jak chtějí ovládající. Poslední stadium – typické spíše pro uzavřená výchovná zařízení, zde uvádíme jen pro úplnost

(Dr. Michal Kolář, Bolest šikanování, Portál, 2001)

2. Znaký šikanování a typické rysy kyberšikany

Přímé a nepřímé znaký šikanování:

Nepřímé znaký (varovné signály):

- Žák je o přestávkách často osamocení, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády.
- Při týmových sportech bývá jedinec volen do družstva mezi posledními.
- Při přestávkách vyhledává blízkost učitelů.
- Má-li žák promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený.
- Působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči.
- Stává se uzavřeným.
- Jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje.
- Jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené.
- Má zašpiněný nebo poškozený oděv.
- Stále postrádá nějaké své věci.
- Odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy.
- Mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy.
- Začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole.
- Má na těle odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit.

Přímé znaký:

- Posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet.
- Kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejména pronášené nepřátelským až nenávistným nebo pohrdavým tónem.
- Nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil
- Příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem.
- Skutečnost, že se jim podřizuje.
- Nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k spoluúčasti na nich.
- Honění, strkání, štouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvláště silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí.
- Rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout.

3. Školní poradenské pracoviště

- ředitel školy – Mgr. Václav Špetlík
- zástupci ředitele: Mgr. Kateřina Černá, Mgr. Tomáš Policer
- školní metodik prevence – Mgr. Iva Scharfová. Mgr. Marie Gajdočíková
- školní výchovný poradce – Mgr. Iva Scharfová. Mgr. Marie Gajdočíková
- školní speciální pedagog – Mgr. Jaroslava Letáková
- pedagogičtí pracovníci

Celý realizační tým je obeznámen s metodikou řešení situací šikany, s organizací řešení a s právním rámcem šikanování. Pro koordinaci a následně i pro vlastní řešení šikany jsou škole přítomny školní metodičky prevence a v jejich kompetenci je rozhodnout, zda škola zvládne řešení konkrétní situace sama, nebo zda bude nutné povolat odborníka.

ZŠ Slovanka Česká Lípa spolupracuje s Pedagogicko-psychologickou poradnou v České Lípě, jmenovitě s okresní metodičkou prevence Mgr. Danou Horynovou.

V zájmu ochrany našich žáků oslovujeme rodiče prostřednictvím webových stránek školy, při třídních schůzkách a prostřednictvím poradenského a konzultačního působení školního poradenského pracoviště.

V zájmu ochrany našich žáků je ředitelem školy stanoven pevný rozvrh dohledů pedagogických pracovníků v prostorách školy před vyučováním a o přestávkách. Škola dbá na kontinuální vzdělávání školní metodičky prevence a jednotlivých učitelů.

4. Práce s pedagogickým sborem

Pedagogickému sboru je neustále k dispozici poradenská pomoc školního poradenského pracoviště, kterou mohou využívat v podobě konzultací nebo předání konkrétního problému k řešení. Jsou jim nabízeny metodické materiály a vhodné webináře či školení

5. Postupy při řešení šikany

Deset kroků při řešení počáteční šikany:

Schéma první pomoci:

A. Odhad závažnosti onemocnění skupiny a rozpoznání, zda nejde o neobvyklou formu šikanování

- Úkol naplňujeme především prostřednictvím rozhovoru s informátory a oběťmi.
- Nesmí docházet k přímé konfrontaci pachatele a oběti.
- Rozhovor s informátory a oběťmi.

Po rozhovoru s informátorem následuje rozhovor s obětí (NE s podezřelými pachateli)
Při rozhovoru s obětí je důležité, aby o tom nevěděli ostatní žáci (je nutné ochránit oběť před možnou pomstou agresorů).

B. Nalezení vhodných svědků

- Vytipovat členy skupiny, kteří budou pravdivě vypovídat (vybrat žáky, kteří s obětí sympatizují, kamarádí se s ní, nebo ji alespoň neodmítají, žáky nezávislé na agresorech, žáky, kteří nepřijímají normy agresorů)
- Individuální, případně i konfrontační rozhovory se svědky
- Rozhovory zorganizovat tak, aby o nich ostatní žáci třídy ani další svědci nevěděli
- Vyskytnou-li se těžkosti, lze uskutečnit doplňující a zpřesňující rozhovory nebo konfrontaci dvou svědků
- Cestou vnějšího tlaku – rozhovory s agresory, hledání způsobu a míry kázeňského opatření (aby se situace neopakovala)
- Realizace zvolené metody řešení
- Usmíření Výchovná komise – rozhodnutí o výchovných opatřeních

C. Třídnická hodina

- Skupinová reflexe efektu usmíření nebo oznámení o potrestání agresorů.

D. Rozhovor s rodiči oběti

- Je třeba rodiče informovat o zjištěních a závěrech školy a domluvit se na dalším postupu, případně nabídnout pomoc s řešením následků šikany.

E. Práce s celou třídou

- Pracovat na změně vnitřních norem a rolí.
- Nezapomenout pracovat s „mlčící většinou“, pomoci žákům bezpečně zpracovat zážitek, že byli svědky agrese a nezasáhli.
- Vážnou chybou je společné vyšetřování svědků a agresorů, zcela zásadní chybou je konfrontace oběti a agresorů/agresora.

F. Ochrana oběti

G. Volba vhodné metody řešení k okamžitému zastavení agrese

- Cestou usmíření – postupné rozhovory s oběťmi, rozhovory s agresory, snižování napětí, zmenšování vzájemné antipatie.

Postup vyšetřující osoby, má-li podezření na šikanu:

1. Konfrontovat svá pozorování s kolegy.
2. Co nejdříve oznámit své podezření školnímu poradenskému pracovišti, případně vedení školy, konzultovat další postup.
3. Mezi čtyřma očima vyslechnout více nezaujatých svědků, popřípadě konfrontovat svědky mezi sebou
4. Je zejména důležité získat odpovědi na následující otázky:
 - Kdo je obětí, popřípadě, kolik obětí je?
 - Kdo je agresorem, kolik je agresorů? Kdo z nich je iniciátorem, kdo aktivní účastník šikanování a kdo je obětí i agresorem současně?
 - Co, kdy, kde a jak dělali agresoři obětím?
 - K jak závažným agresivním a manipulativním projevům došlo?
 - Jak dlouho šikana trvá?

5. Spojit se s rodiči případné oběti, konzultovat výskyt nepřímých znaků šikany. Poprosit je o pomoc.
6. Vyslechnout oběť – citlivě, diskrétně, zaručit bezpečí a důvěrnost informací. NIKDY neřešit problém před celou třídou.
7. Zajistit ochranu oběti šikany.
8. Teprve po zajištění ochrany vyslechnout agresory, případně konfrontovat agresory mezi sebou. NIKDY konfrontace obětí a agresorů! Vytipovat nejslabší článek mezi agresory, dovést jej k přiznání či vzájemnému obviňování.
9. Požádat vedení školy o svolání výchovné komise (vedení školy, výchovný poradce, třídní učitel, školní metodik prevence). Ta na základě shromážděných informací posoudí, zda se jedná o šikanu a jaký je stupeň její závažnosti (1 až 3 = počáteční šikana, 4 až 5 šikana v pokročilém stadiu), navrhne další postup vůči obětem i agresorům i třídě jako celku. Potrestání agresorů je individuální, závisí na věku, intenzitě šikany a na tom, zda se jedná o první případ či recidivu.
10. Individuálně pozvat rodiče agresorů. Seznámit je se situací, sdělit jim navrhovaná opatření (zdůraznit možnost nápravy) a požádat je o spolupráci. Pokud odmítají, zvážít oznámení na Policii ČR, OSPOD apod.
11. Individuálně pozvat rodiče obětí šikany. Seznámit je s výsledky šetření, domluvit se na opatřeních (terapie, osobnostní výcvik ...)
12. Rozebrat situaci ve třídě (vynechat citlivé detaily), vysvětlit nebezpečí a důsledky šikany, oznámit potrestání viníků. Pracovat s „mlčící většinou“. Třídu i nadále pozorně sledovat.

Postup při řešení pokročilé šikany (tzv. školní lynč):

První kroky:

- Překonat vlastní šok a rychle odhadnout vlastní možnosti k záchraně oběti (nevystavovat se nepřiměřenému ohrožení).
- Zachránit oběť – nebo přivolat pomoc a společně zachránit oběť.
- Zastavit skupinovou agresi.

Příprava podmínek pro vyšetřování:

- Informovat vedení školy, přivolat si na pomoc další pedagogy, nenechávat třídu ani na chvíli samotnou.
- Svou neustálou přítomností zabránit agresorům a svědkům domluvit se na křivé výpovědi.
- Souběžně – pokračovat v pomoci oběti (přivolání lékaře, kolegy, který odvede oběť na klidné a bezpečné místo).
- Přivolat některou z pracovníků školního poradenského pracoviště.
- Oznámení rodičům oběti, případně i na Policii ČR.
- Krizový tým zahájí vlastní vyšetřování a současně naváže kontakt se specialistou na pokročilou šikanu.

Vlastní vyšetřování:

- Rozhovor s obětí

- Rozhovory se svědky / informátory
- Nalezení případných nesouladů ve výpovědích a konfrontace svědků
- Rozhovor s agresory, konfrontace mezi agresory.

Opatření:

- Metodou vnějšího nátlaku – výchovná komise a návazná výchovná/kázeňská opatření
- Důkladná práce se třídní skupinou.

9. Primární prevence ve školních programech mimo vyučování

Minimální preventivní program školy je přístupný pro všechny pedagogy v síťové schránce, stejně tak i plán proti šikaně.

10. Ochranný režim ve škole

V zájmu ochrany žáků a studentů školy jsou ve školním řádu zakomponovány body jednoznačně popisující postoj školy k projevům šikany, body popisující nápravná opatření v případě zjištění šikany nebo kyberšikany. V zájmu ochrany našich žáků je ředitelem školy stanoven pevný rozvrh dohledů pedagogických pracovníků v prostorách školy před vyučováním a o přestávkách.

11. Spolupráce s rodiči a školní poradenské pracoviště

Škola v čele s třídními učiteli informuje rodiče svých žáků o svém postoji vůči projevům šikany a kyberšikany prostřednictvím vlastních internetových stránek a při třídních schůzkách. Rodiče žáků mají možnost kdykoliv využít celé spektrum služeb školního poradenského pracoviště – konzultovat včas své podezření, participovat na řešení a případně přijmout pomoc s řešením následků.

12. Spolupráce se specializovanými zařízeními

Při preventivním působení i během případného řešení výskytu projevů šikany úzce spolupracuje celé školní poradenské pracoviště s třídním učitelem, s vedením školy, a pokud je potřeba současně i s externími organizacemi.

Jsou to zejména:

- Pedagogicko-psychologická poradna Česká Lípa (průběžná spolupráce)
- Středisko výchovné péče (v případě nutnosti – dle konkrétní situace)
- Odbor sociálně-právní ochrany dětí Česká Lípa
- Policie ČR Česká Lípa
- Místně příslušný lékař pro děti a dorost

Informační zdroje

1. www.msmt.cz (Metodické pokyny, metodická doporučení)
2. www.prevence-info.cz (Informace o sociálně nežádoucím a rizikovém chování, o prevenci, o možnostech řešení apod.)
3. www.saferinternet.cz (Informace na téma kyberšikana, ochrana osobních údajů aj. V sekci „Ke stažení“ jsou k nalezení výsledky výzkumu chování dětí na internetu.)
4. www.bezpecne-online.cz (Stránky pro „náctileté“, rodiče a pedagogy s informacemi o bezpečném používání internetu, prevenci a řešení kyberšikany, výukové materiály)
5. www.protisikane.cz (Informace o šikaně a kyberšikaně, jejich projevech, tipy pro rodiče. www.minimalizacesikany.cz Praktické rady pro rodiče, pedagogy a děti – jak řešit šikanu a jak jí předcházet. V sekci „Pro média“ k nalezení tisková zpráva s výsledky šetření o kyberšikaně na školách)
6. <http://prvok.upol.cz> (Centrum prevence rizikové virtuální komunikace UPOL, v sekce „Výzkum“ k nalezení výsledky výzkumného šetření Kyberšikana u českých dětí.)
7. www.sikana.org (Stránky občanského sdružení Společenství proti šikaně – aktuality z oblasti, související odkazy aj. www.e-nebezpeci.cz Informace pro pedagogy)
8. www.e-bezpeci.cz (Prevence rizikového chování na internetu)

V České Lípě, 5. 9. 2023

Vypracovala: Mgr. Iva Scharfová
metodik prevence

Mgr. Václav Špetlík
ředitel školy
